

Mossèn Antoni M. Alcover
i la novel·la costumista¹

1. Mossèn Alcover, narrador:
«rondalles» i «contarelles»

L'existència d'una multitud de vessants en l'obra de Mossèn Antoni M. Alcover i Sureda (Manacor, 1862 - Palma, 1932) ha fet que la seva producció narrativa sovint no hagi estat gaire tractada en estudiar la literatura catalana contemporània. Però segurament el pes de Mossèn Alcover com a narrador, almenys dins l'àrea de Mallorca, fou major del que se sol assenyalar. Entorn d'ell, per exemple, sorgiren altres autors lliurats a la recollida de rondalles i de contes populars. Mossèn Alcover, que en aquest aspecte encara té una actitud molt propera a la dels homes de la Renaixença, fou un exemple i un estímul per als altres recopiladors de rondalles i de materials de la cultura popular.

Francesc de Borja Moll en *Un home de combat*² parla dels orígens de Mossèn Alcover com a escriptor. La seva vocació es despertà en l'època de seminarista. Per influència dels *Cuentos* d'Antonio de Trueba, en els quals trobà l'apassionament pel caràcter popular, n'escriví alguns en castellà partint de les rondalles de Mallorca. Però, per influència de qui seria el futur bisbe de Mallorca, Josep Miralles, passà a redactar-los en mallorquí. Moll esmenta diverses persones que l'induiren a usar el català en la seva obra: Joan Guiraud, Bartomeu Ferrà

¹ Aquest article és, amb algunes modificacions, una part de l'estudi *La narrativa a Mallorca de 1900 a 1936*, que en 1989 va rebre un ajut de la *Institució de les Lletres Catalanes* per a treballs d'investigació sobre moviments, obres i autors de la literatura catalana contemporània.

² Palma de Mallorca: Moll, 1962.

i Perelló, Miquel Costa i Llobera, Tomàs Forteza, Pere d'Alcàntara Penya, Josep Rullán, etc. Aquests noms són els de personatges clau de la Renaixença, a més d'altres de la mateixa generació de Mossèn Alcover. Els homes de la Renaixença li descobriren principalment les immenses possibilitats literàries del català. A partir d'aquí, Mossèn Alcover va donar una passa més i va trobar la gran riquesa del català «pagès» de Mallorca. És aquest tret bàsicament lingüístic el punt sobre el qual se suporta el pes essencial de tota l'obra narrativa de Mossèn Alcover. La vivesa de la llengua constitueix la major part del que explica l'excepcionalitat de la seva prosa, una producció que molt sovint - però no sempre - defuig l'àmbit exclusivament literari per entrar en el terreny del folklore.

Als devuit anys, Mossèn Alcover publica a la revista costumista *L'Ignorància* la rondalla titulada *Es jai de sa barraqueta*.³ Des d'aquell moment va començar una autèntica cursa d'edició de contes que va durar quasi tota la vida. A Mallorca, el costumisme va aconseguir un gran èxit popular, sobretot en l'època de la Restauració (1874-1898) i a través de les revistes *L'Ignorància* (1879-1885), ja esmentada aquí, i *La Roqueta* (1887-1901). El costumisme pretenia captar els costums, els ambients i els personatges típics de llocs ben concrets i reals de la nostra societat. Tot el que resultava pintoresc o que estava en procés de desaparició a causa de la transformació social era objecte de la mirada dels costumistes, que sovint també adoptaven una actitud força crítica davant determinats fenòmens socials (per exemple, la «mossoneria» o ganes d'aparèntar riquesa molt estesa en les classes mitjanes). El quadre de costums (escrit breu, amb poc argument, essencialment descriptiu) quasi sempre era destinat a la publicació en periòdics o revistes, però, també va donar lloc a l'aparició de llibres. El costumisme va amarar altres gèneres, especialment aquells que tenien una certa tradició popular (la glosada, el sàinet, etc.) i també la novel·la, tant pel que fa als aspectes

tècnics (descripció minuciosa, introducció del llenguatge col·loquial als diàlegs, etc.) com als temàtics. Generalment, la novel·la costumista catalana va adoptar una ambientació rural, que també permetia la introducció d'elements folklòrics que aleshores encara eren perfectament vius en la societat camperola. Fins ben avançat el segle XX encara es segueixen produint relats costumistes, que algunes vegades introdueixen elements propis del reportatge folklòric i en altres ocasions convergeixen en l'esteticisme modernista.

Així, en 1885 Mossèn Alcover va publicar el volum de *Contarelles*, amb un pròleg de Tomàs Forteza, que recull una selecció de tretze relats molt diversos, entre els quals hi ha tres rondalles (*Es jai de sa barraqueta*, *S'hortolà de s'Hort des Gabre* i *Ets amos de Son Sales, Son Saleta i Son Salt*), dues rondalles versificades per ell mateix (*Sa mitja faveta* i *La filla de Maria*), dos relats originals (*Ses matances* i *Ses festes de Nadal*) en què mescla la narració costumista amb el retrat de tradicions folklòriques, i sis narracions inventades per ell (*Quina pubila!*, *D'es trebai surt es profit*, *Es pubil d'ets ossos*, *Un estudiant per força*, *N'Andreu Racó* i *Es Baleu de So'n Tuti*). En el tema d'un d'aquests relats, *Un estudiant per força*, s'entreveu el que més tard serà la seva novel·la *N'Arnau* (1916), que també entra dins el món de les contarelles, encara que gaudeix d'una sèrie de trets propis. En 1915 les *Contarelles* foren reeditades, però Mossèn Alcover hi suprimí totes les «rondalles» i hi afegí *Corema*, *Setmana Santa* i *Pasco*.

L'any 1896, Mossèn Alcover publicà l'*Aplec de Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Recó*, l'èxit del qual eclipsà les *Contarelles*. Això també ens explica la visió tradicional de l'autor com a folklorista, més que com a narrador original. L'èxit prové del fet que les rondalles són molt més àgils i narrativament resulten més atractives. A més, encara hi pot integrar millor tota la seva riquesa lingüística. Durant els anys següents es publicaren diversos volums de rondalles fins a un total de 24 toms, la qual cosa suposa una immensa tasca de col·lector. Segons Francesc de Borja Moll, es tracta de la «col·lecció rondallística més extensa del món» i, «quant a riquesa

³ *L'Ignorància* 76 (1880).

sa de llenguatge i vivacitat d'expressió, qualsevol altra col·lecció de rondalles resulta fada, pàl·lida, anèmica, si es compara amb la d'En Jordi d'es Recó». ⁴ L'obra que Mossèn Alcover recull és, segons Moll, «un tresor salvat per sempre en el moment en què anava a quedar enterrat dins la fossa de l'oblit». ⁵ La motivació és, per tant, bàsicament costumista: salvar mitjançant l'escriptura els elements de la societat tradicional que el progrés del món modern està fent desaparèixer. A més, Mossèn Alcover no segueix uns criteris i un mètode pròpiament científics: es deixa influir per motius morals, fa una tasca de «restauració» lingüística i realitza una reelaboració del text, raons per les quals les seves rondalles tenen una major extensió que les recollides per altres rondallistes. L'*Aplec*... no té voluntat d'exhaustivitat, ni parteix de cap criteri temàtic o classificatori. ⁶ Tampoc no va concebre mai la seva feina com una obra científica, sinó com un homenatge al poble realitzat en els moments de lleure: és a dir, com a esplai desinteressat.

Segons Josep A. Grimalt, les *Contarelles* «són una amalgama desigual d'errors i d'encerts i no arriben ni de molt a l'altura d'aquella obra magistral de la narrativa de tots els temps que són, almenys jo ho crec, les *Rondaies mallorquines*». ⁷ Tot i això, les *Contarelles* tenen un triple interès: el lingüístic, l'estilístic i l'etnològic. Hi ha el retrat de l'antiga pagesia mallorquina, encara que aquest sigui realitzat des d'un

⁴ Francesc de Borja Moll: *Un home de combat (Mossèn Alcover)*, Palma de Mallorca: Moll, 1981, pàg. 42.

⁵ *Ibidem*, pàg. 43.

⁶ Mossèn Alcover transcrivía les rondalles sense preocupar-li si es repetien temes o motius argumentals. Només estava interessat a formar-ne volums. Únicament el volum V de l'*Aplec*... és dedicat a temes bíblics i històrics, ja que es tracta de rondalles que havia publicat al «Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana». En algunes ocasions també hi ha una certa classificació, com, per exemple, en les rondalles dedicades al personatge de Tià de Sa Real.

⁷ Josep A. Grimalt: «Pròleg», in: *Contarelles, I*, d'Antoni M. Alcover, Palma de Mallorca: Moll, 1982, pàgs. 8-9.

punt de vista personal i parcial. Els elements folklòrics interessaven Mossèn Alcover, que, a més, els coneixia bé pel seu contacte amb la pagesia. En introduir-los en els seus relats no feia més que retratar un aspecte que sobretot responia a la recerca del pintoresquisme costumista. Però gairebé no li devia caldre cap tipus de recerca pròpiament dita ja que aleshores, encara que potser ja es començava a intuir el canvi, eren ben vius en el poble. Es tracta d'un món que Mossèn Alcover coneixia directament i profunda, però que ens és presentat sota una idealització deformadora - ben diferent de la introduïda per l'intellectualisme noucentista -, amara de la ingenuïtat alcoveriana. La visió del món pagès que s'observa en les pàgines de Mossèn Alcover és molt propera a la ideologia de Torres i Bages: la societat agrària hi és vista com una estructura social basada en la família i en la religió, oposada a la ciutat, on s'originen el progrés i el mal. A més, les *Contarelles* pretenen ésser «literatura edificant»: hi ha un afany de moralització, que a la fi es resumeix en una defensa del conservadorisme. Com diu Josep A. Grimalt, en les *Contarelles* «tot aquell qui es conforma amb el seu estat, és bon cristià, constant en la feina i fidel a la terra, que si és exigent també és generosa, té assegurat el benestar perquè al capdavant el bé triomfa i la veritat sura.» ⁸ La moralització el porta a renunciar a la descripció de les males passions, precisament per escrípsols morals i per por a no fomentar-les sense voler.

Tot i això, les *Contarelles* són relats i com a tals els hem d'intentar caracteritzar. Es tracta de narracions amb un argument molt senzill, que solen consistir en la presentació d'un conflicte i el seu desenllaç. Els personatges són «plans», és a dir, amb una manca absoluta de complexitat. Les accions que executen serveixen per dibuixar-ne la psicologia. Al fons no són més que figures arquetípiques, models abstractes... Aquesta serà una de les diferències amb *N'Arnau*, on Mossèn Alcover ens retrata un personatge excepcional, tot i que ho és per

⁸ *Ibidem*, pàgs. 15-16.

la comicitat i pels trets caricaturescs. Per altra part, en les *Contarelles* solem trobar una complicada tècnica narrativa, conseqüència en part del gust de l'autor per l'artifici i pel barroquisme. Sovint hi introdueix diversos narradors (o un narrador que coneix els fets a través d'altres que conversen). Per això, algunes vegades ens pot semblar que ens trobam davant rudimentàries tècniques narratives que s'avancen a les que molt més tard seran emprades per l'objectivisme o behaviorisme. Mossèn Alcover, però, no persegueix l'objectivitat, sinó un mitjà per poder introduir en el relat diverses opinions de caràcter moralitzador. Grimalt s'ha referit a l'aspecte teatral de les *Contarelles*, ja que sovint s'hi observen diverses «veus» que no intervenen en l'acció, la qual cosa recorda les funcions del «cor» de la tragèdia clàssica. Aquestes mateixes tècniques tornaran aparèixer en *N'Arnau*, on potser queden més justificades narrativament. Les *Contarelles*, a diferència de les rondalles, són relats amb poca intriga i poca acció. La narració sol avançar per seqüències, tot seguint una tècnica molt semblant a la del «quadre de costums», per la qual cosa ens fan la impressió d'estaticitat. Finalment, un aspecte a tenir en compte de les *Contarelles* és el tractament del llenguatge parlat. La introducció de personatges-narradors permet una major espontaneïtat, la qual cosa suposa la intrusió de formes col·loquials i la via lliure a l'entrada de formes dialectals.

A més, les qualitats de Mossèn Alcover com a narrador, en sentit ampli, poden observar-se en altres obres, no estrictament de creació. És el cas del *Dietari de l'excursió filològica* (1906) o de la *Vida de Santa Catalina Tomassa* (1930), hagiografia escrita amb motiu de la canonització de la santa mallorquina, que s'acosta al món de les rondalles per les semblances en el tractament de l'heroi, la superació de proves que es troba en el camí, la introducció d'elements sobrenaturals, el «final feliç», etc.

2. *N'Arnau*, una novella costumista

*N'Arnau*⁹ va publicar-se en quinze lliuraments al setmanari *La Aurora* l'any 1916 sota el pseudònim de Pau Fora-Embuis, que és el nom del narrador principal i, alhora, personatge secundari de la novella. *La Aurora* era dirigida per Mossèn Alcover, qui n'era el col·laborador més assidu (i, sovint, l'únic). *N'Arnau* és indiscutiblement obra seva, encara que no hi aparegui la seva signatura, cosa ben freqüent entre els escriptors costumistes que solien fer ús dels pseudònims. A més, la novella entra de ple en el món de les *Contarelles*. Això no obstant, té una major dimensió i una complexitat que permeten considerar-la una «novella» i no simplement un relat breu o una «contarella» més.

Com ja hem assenyalat, la contarella *Un estudiant per força* pot considerar-se un precedent de *N'Arnau* per diversos motius. Pel tractament del conflicte del jove que és obligat a cursar la carrera eclesiàstica sense tenir-ne vocació i la crítica a les famílies que volen un fill sacerdot just pel prestigi social que això suposa. En *Un estudiant per força*, un dels personatges ho diu clarament:

[...] son pare s'hi posà amb ses dents estretes, que un d'ells havia d'esser capellà, no per tenir un fill seu ministre del Senyor, un sant en casa; sinó per tenir-ne un qui guanyàs molt, i per no haver de fer tantes de particions quant l'homo se muira.¹⁰

En Gostí ha de triar entre anar al servei militar, si no renuncia a Marieta, la seva estimada, i «gratar terra tota la vida»¹¹ o

⁹ *La Aurora*, núms. 493-499, 501, 503 i 505-510 (1916). El professor Josep A. Grimalt en va fer una transcripció, que de moment encara no s'ha publicat.

¹⁰ Antoni Maria Alcover: *Contarelles II*, Palma de Mallorca: Moll, 1982, pàg. 11.

¹¹ *Ibidem*, pàg. 17.

estudiar de capellà i esser un senyor. Es tracta d'un problema generacional típic d'altres temps, que no podem equiparar a la mateixa qüestió plantejada pels modernistes, sinó que aquí sembla més tost estreta de la comèdia del XVIII. Els modernistes traslladaven la qüestió al terreny artístic; Mossèn Alcover la porta al terreny religiós i humà i amb un punt de vista molt proper al del costumisme. El tractament del tema és lleugerament diferent en *N'Arnau*, on el personatge principal admet la seva situació perquè li convé. En canvi, el protagonista d'*Un estudiant per força* ho accepta contra la seva voluntat, exclusivament per la seva bondat, tot i que al final es rebella. Aquesta rebel·lió i el tarannà del protagonista són elements absolutament divergents.

A més, hi ha una coincidència important: el segon llinatge del protagonista de *Un estudiant per força*, Palafanga (es diu Agustí Torbaix i Palafanga) és el mateix del nom de la possessió dels pares de n'Arnau, situada en la novella prop de Manacor. Finalment, l'objectiu de moralització i d'introducció d'un missatge edificant també coincideix. Però el moralisme de *Un estudiant per força* és més greu que el de *N'Arnau*, que és atenuat per la comicitat de la història. En acabar la contarella el narrador ens diu:

Pares que teniu fiis com En Gostí, considerau-ho bé, an això, i no haureu de dar compte an es Tribunal d'allà dalt de certes coses que de vegades hi ha per ací baix i que no hi haurien d'esser.¹²

El final de *N'Arnau* és quasi idèntic:

Pares que teniu fiis que estudien lluny de voltros, teniu-los molt d'esment, anau-los molt l'ui al bou, no vos ne fieu massa si no voleu que facen sa prova d'es ruc...

El propòsit moralitzador es nota en altres aspectes: es condemna la vanitat del protagonista i l'amistat interessada, es defensen les formes de vida tradicionals i es fomenta el conformisme, es critica les vocacions religioses «forçades» i el sacerdocí entès únicament com una posició social còmoda, etc.

N'Arnau empra una tècnica narrativa molt freqüent en les *Contarelles*. Presenta un narrador-personatge secundari, Pau Fora-Embuis, que s'informa de la vida i miracles del protagonista (Arnau) a través d'altres personatges que el coneixen (això és, els seus amics Jordi Llevantol, Tòfol Penjat i Miquellet Mena) amb l'objectiu d'escriure'n la biografia. D'aquesta manera coneixem el personatge sobretot pels esdeveniments que ens en conten els seus amics, excepte cap al final de la novella en què Pau Fora-Embuis coneix directament Arnau i entra en l'acció. Per això, gairebé tot el relat té forma dialogada (de vegades, fins i tot, dins una conversa es reproduïx un altre diàleg), la qual cosa permet que la novella gaudeixi de la gràcia verbal i del popularisme de tots els textos alcoverians.

El primer capítol se situa «devers mitjan juny». El narrador agafa el tren en què un grup d'estudiants ha pujat. Són joves de poble que, un cop examinats, tornen a casa. Aquests comencen un diàleg sobre un altre company absent, Arnau, i un d'ells, Tòfol, dona la idea que originarà el llibre: «quant s'escriga s'historia de N'Arnauini Achille Gorgetti Amplabucca, que és segur que n'hi ha que ja la tenen mig embastada...» Aquestes informacions permeten referir-se a l'inici de la història d'Arnau: les seves ties volen que sigui capellà, els pares hi consenten just per treure'n un profit material, l'entrada al seminari, etc. Al final del capítol es fa evident que el relat es continuarà setmanalment: «Com la cosa s'és allargada una mica, ho deixarem per la setmana qui ve, si Déu vol i Maria.» Aquesta fórmula final, més tost pròpia dels relats de transmissió oral, es repeteix al final dels cinc capítols següents i posa en relleu el mitjà on va aparèixer *N'Arnau*.

Al segon capítol el narrador vol trobar els amics d'Arnau, Tòfol i Miquellet, perquè li contini completa la història d'aquell. Va a la despesa per saber on els pot localitzar, resol

¹² *Ibidem*, pàg. 38.

a escriure'n la història: «ses seues caceres, bellandines, endemeses i capbuitades, que sens dubte convenia contar perquè tot Mallorca en pogués prendre llum». I després: «Com jo estava ja ben resolt a fer-ne sa *contarella* corresponent».¹³ D'aquesta manera el llibre sobre Arnau és també la història de la novella i del procés seguit per elaborar-la. Pau emprèn una excursió amb diligència a Lluçmajor per trobar un dels companys, Jordi Llevantol. L'episodi del viatge realment no té res a veure amb el nucli de la història. Es tracta simplement d'una ampliació, d'un episodi al marge d'un marcat caràcter costumista.¹⁴ Finalment, el narrador s'installa en casa del vicari del poble, que és amic seu.

Al capítol tercer es relata l'encontre amb Jordi, que l'informa d'una part de la història: l'època de seminarista d'Arnau. L'episodi serveix per relatar extensament els disbarats del protagonista com a estudiant, especialment en l'estudi del llatí i amb els diversos professors. Al capítol quart, Pau es trasllada a Felanitx, encara que no sap com contactar amb Tòfol. Recorda un amic felanitxer de son pare, l'amo en Xesc Laureta, i va a Binifardell, la seva possessió. A través d'aquest i dels seus fills, que han sentit parlar d'Arnau, recull noves informacions. Al capítol següent es narra una excursió al puig de Sant Salvador que serveix per introduir el relat d'altres aventures ocorregudes al Seminari. El relat i l'excursió es prolonguen al capítol sisè. Aquí veiem com, mal aconsellat pels amics, Arnau adula els professors, s'afecciona al cant gregorià, inicia els estudis d'advocat, etc. Al capítol setè, un cop acabada l'excursió a Sant Salvador, retornen a Binifardell i enceten un diàleg sobre la futura biografia i sobre el protago-

nista. Es descriu amb abundància el dinar i el narrador retorna a Palma.

Entre el capítol sisè i el setè hi ha un lapse: «Passaren un parei de setmanes». El narrador ha deixat tranquil·la la seva feina durant un cert temps. Ara emprèn un viatge a Sóller per parlar amb el tercer dels amics d'Arnau: Miquel Mena (l'inatge que és una «corrupció» de Cormena). També Tòfol Penjat ha anat a passar uns dies de vacances a Sóller. Mena continua el relat en el punt en què Penjat l'havia deixat al capítol anterior. Es refereix al festeig d'Arnau amb Floripes Punxorau i a les fins ara desconegudes intencions del protagonista de convertir-se en cantant d'òpera. El capítol nou també té lloc a Sóller, indret que dóna peu a diverses referències al tema de l'emigració a França. Quant a Arnau, se'n conten les aventures musicals amb el professor de piano.

Al capítol desè el narrador contacta amb el rector del llogaret d'on procedeix Arnau i en rep notícies sobre la família i sobre les ties. Altre cop es produeix un altre lapse: al capítol onzè s'indica que «passaren uns quants mesos que jo no me vaig poder cuidar gota de s'estornell de So'n Palafanga». Pau visita Mena i Penjat, que li conten com Arnau ha escrit una ària i li demanen que la dugui a Barcelona per intentar-ne l'edició. Pau ho fa: cap editor no la vol, però Arnau no s'ho creu. Els tres capítols següents tan sols serveixen per aprofundir en les excentricitats del personatge: al dotzè es narra la festa d'Arnau en casa de Floripetes, a la qual el narrador assisteix i on a la fi coneix directament el protagonista; al tretzè es descriu una escena de festeig entre Arnau i Floripetes, espiats per Pau i pels seus amics; i al catorzè, una festa a Cas Català, a la qual Pau també acudeix. El capítol final narra un engany que du Arnau a Barcelona, on, segons li fan creure, un noble molt conegut vol ésser el seu mecenes. Aquí la intervenció de Pau, el narrador, resol finalment el conflicte: el rescata i li fa veure la realitat.

L'estructura de la novella és, per tant, la del relat d'un seguit d'anècdotes que es caracteritzen per estar en relació bé amb el protagonista, bé amb el narrador. Són quadres indepen-

¹³ El subratllat és meu.

¹⁴ El relat dels viatges amb diligència és quasi un tòpic del costumisme. Per exemple, en trobam a Clavell de Moro [Miquel dels Sants Oliver], *Sa darrera diligència, La Roqueta* 43 (22-X-1887); o a Miquel Puigserver *Un viatge a Inca*, in: *Records de nostra terra* (Palma de Mallorca: Estampa Amengual i Muntaner, 1928).

dents, pròpiament no hi ha una relació causal entre els capítols. Tot tenint en compte els diversos aspectes del relat, podem esquematitzar *N'Arnau* en el quadre següent:

Protagonista	Personatges-Narradors		CAPÍTOLS	Espai		Temps			Estructura	
	1 ^a NP	Altres NP		Relat	HA	RE	H A	E D		
ARNAU	Pau Forabuix (Vida)	grup tren	1	tren		E	P	S	1 ^a Part	
		criada	2	Palma		S	A	E		
		J. Llevantol	3	Llucmajor	P	T	S	T		
		T. Penjat	4	Felanitx	A	I	S	M		
			5		L	U	A	A		
			6		M		A	N		
			7		A		T	A		
		M. Mena (i T. Penjat)	8	Sóller						
			9				Estiu (fi)			
		Rector Penjat-Mena	10	llog.						
			11	Palma	Palma	tardor/hiv.	P	r		?
			12		ma (Bar-na)		e			2 ^a part (i final)
			13				s.			
			14							
			15		Barna.					

NP = narrador personatge

HA = història

RE = relat

ED = edició

La tècnica narrativa emprada en *N'Arnau* permet que alhora sigui vista com una novel·la sobre uns sectors ben concrets de la vida ciutadana (els joves estudiants i els «mossons») i un relat sobre la vida del camp. Sovint s'ha remarcat el caràcter urbà del costumisme mallorquí. La història conté una evident moralització: s'enalteix el món rural i es critica la manca de virtut de la ciutat. Ara bé, aquesta crítica no apareix més que al final, quan s'exposa la lliçó de la història. És dolent allunyar-se de la tradició i, per tant, de la vida del camp: «sa millor carrera per un fill d'amo és sa de son pare, sa de cuidar

ca seua i no voler sobre qui l'ha encalçada». El caràcter ciutadà de *N'Arnau* enllaça amb la tradició costumista mallorquina (Gabriel Maura, Bartomeu Ferrà, Pere d'Alcàntara Penya), sobretot pel que fa als episodis de la vida estudiantil. Però també hi ha un retrat costumista del món camperol i el reflex de la situació social mallorquina: crisi de la filloxera, emigració, relacions comercials amb Sud-Amèrica i França, males comunicacions a l'interior de l'illa, etc. Sobretot en la visita a Felanitx es veu la forma de vida i el treball dels pagesos en la possessió de Binifardell. Vegeu-ne aquest fragment en què es descriu el dinar de la gent de la possessió:

Tota aquella tracalada de missatges i guardians, setze o desset entre tots, posen peus davall taula, es pareier major diu es pareostro a Sant Francesc, «que mos don es pa de cada dia», i ses tres avemaries a la Mare de Déu perquè mos guard de mal i de coses que no convenguen; se fan sopes dins s'escudella (un plat verd ben fondo en forma de mitja taronja, amb una oreieta a cada banda per agafai), sa criada los ho pren, se'n va a una olla d'aram com un covo a posar-hi dues o tres cuierades de cuinat, fent caramull a s'escudella, i los ho torna, i aquells missatges i guardiana, daça qui daça, bones cuierades dins l'ànima! Era un gust, veure menjar aquella gent. Vos assegureu que no n'hi havia cap de desmenjat ni que perdés ses manades p'es rostro.

Els trets costumistes del relat es palesen principalment en tres aspectes: l'estaticitat de la narració (i l'estructura del llibre), els personatges i el llenguatge. Al llarg de la novel·la no hi ha un autèntic avanç de l'acció. El relat se situa en unes escenes que remetent a altres anteriors, que són recordades. Els personatges són presentats amb un punt d'exageració, sobretot Arnau. Però resulta que, excepte aquest, en realitat no hi ha personatges pròpiament dits: són figures més o menys arquetípiques (les ties bledes, els estudiants entremaliats, els «mossons», etc.); és a dir, «tipus» costumistes. Però alguns (Jordi Llevantol, per exemple) gaudeixen d'uns primitius trets psicològics que els aproximen als de la novel·la. El llenguatge

dels personatges, presentat a través de la tècnica del diàleg. Per exemple, el que té lloc entre Arnau i Floripetes al capítol tretzè, model de la ridiculesa «mossona», típicament costumista, ple de castellanismes i d'incorreccions, com és usual en el quadre de costums. Vegem-ne un fragment:

Lo primer que sentírem fonc Na Floripetes que deia:

- Arnau, tu ja no penses en jo. Jo ho conec en sa teua cara!

- *No des al viento* - diu N'Arnau - *palabras tan desgarrantes, aérea paloma de mis pensamientos!*

- ¿Què és això que t'emboliques? - diu ella -. No t'he entès, fiet!

- ¿Com m'has d'entendre si una *llama devorante abraza mi corazón?* Si és tanta sa cantidat d'idees i de paraules que *se abalanzan y se precipitan a mis trémulos labios...*

- Oh que parles de *maco!* - diu ella -. Una servidora teua no és tan fètil.

- *Cuanta modestia atesoran los senos de tu alma!* - diu ell.

- Foi! - diu ella -. Ell ja ho veus! Es qui tenen relacions s'han d'instruir *diametralment*; han d'esser molt francs. Una servidora, no és per alabar-me, ho som molt! Res, Arnau!, parla *por mi amor*, que t'assegur que no m'alça en pes! No sé com dir-t'ho, lo que t'estim!

- ¿Com vols que parl - diu N'Arnau -, si sent entrar per dins es meus *oídos el desbordado riachuelo de tu voz nirfática que sería la quema de todo el orbe de polo a polo*, si no hi hagués *mi incomparable voz de basso absoluto, que nada semejante escucharon los siglos? ¿Entiendes, divino Serafin?*

- Així mateix, Arnauet meu! - diu ella -. És que una servidora som molt ignorant!

- *Falso de toda falsedad!* - diu ell -. Tu lo que ets molt sàbia; però jo ho som més. Lo que hi ha que no tots *se pueden permitir el lujo de usar este lenguaje divino en que modulo mis acentos.*

Finalment, *N'Arnau* és una obra divertidíssima i molt interessant, escrita per a un públic majoritari que en la lectura sobretot cerca divertir-se. Això no obstant, com hem dit abans, hi ha també una problemàtica que preocupava l'autor: les vocacions religioses forçades per la família, que tant de mal feien a molts de joves i a la institució eclesiàstica.

3. Conclusió

Mossèn Alcover és un «literat» potser massa poc considerat per la història de la literatura. La magnitud de la seva obra filològica explica aquest oblit, encara que no el justifica. És, però, necessari referir-s'hi si es vol entendre més bé la situació de la narrativa mallorquina durant els primers decennis del segle XX. És cert que *N'Arnau*, apareguda en 1916 i no publicada mai en forma de llibre, en el moment de publicació ja començava a ésser un anacronisme. Tot i això, però, era un anacronisme que obria la porta a un tipus de novel·la necessària per a la consolidació del gènere a Mallorca, on per motius morals i religiosos es barrava el pas al model narratiu del Naturalisme. A diferència d'altres escriptors que també varen pretendre consolidar el model costumista més pur (com Bernat Batle, Jeroni Pons o Miquel Puigserver, per exemple), Mossèn Alcover amb *N'Arnau* no cau en la monotonia, els tòpics o l'humorisme xaró. És una novel·la insòlita per l'agilitat, per la riquesa lingüística i, sobretot, perquè a més resulta molt entretenguda. Sens dubte, amb l'existència d'altres personalitats com la del nostre autor hauria pogut sorgir una narrativa mallorquina forta i majoritària, que explotàs la vena del costumisme i defensàs un model ideològic conservador. Però no fou així: els autors que perllongaren aquell corrent característic del XIX no varen saber continuar el camí que Mossèn Alcover havia trobat i es limitaren a fer una literatura repetitiva i amb poca traça. Només els que se n'allunyaren (Miquel dels S. Oliver, Salvador Galmés, Joan Rosselló, Llorenç Riber, etc.) aconseguiren resultats d'una certa qualitat. *N'Arnau*, oblidada en les pàgines d'un setmanari local, va quedar com a exemple del que hagués pogut ésser la novel·la costumista mallorquina, aleshores tan sollicitada a Mallorca.